

Historia badań językoznawczych. III. Zróżnicowanie funkcjonalne w języku.

Tezy: Istnieją **różne kręgi wyrażen i ich użyć:** od najbardziej centralnych do całkowicie marginalnych. Ich zróżnicowanie funkcjonalne jest bądź ogólne bądź językowo-specyficzne (to ostatnie odpowiada oznaczanym zjawiskom lokalnym lub bardziej szczegółowym, a także związane jest ze swobodnymi wyborami mówiących w ich społecznościach).

Główne parametry o charakterze ogólnym:

1. „Szkatułkowa” budowa podstawowego zrębu wyrażen — złożeniowego — oraz znaczeń większości wyrażen prostych; obok tego proste wyrażenia zdaniowe w stosunku synkretycznym do elementów ich znaczenia. Podstawowe struktury odpowiadają układom argumentowo-predykatowym, często niesymetrycznie. Liczne klasy wyrażen wielorako zhierarchizowanych i powiązanych, w tym: w. semantycznie elementarne. Główne podziały w.: semantyczne; w tym m.in. w. realizujące tzw. siły illokucyjne.

2. Zróżnicowanie tematyczno-rematyczne licznych wyrażen złożonych jako odbijające konstytutywną funkcję poznawczą j. oraz uporządkowanie tego, co odpowiada argumentom funktora *wie, że*. Nadrzędność askrypcji i odpowiadających im elementów predykatywnych, zwłaszcza czasownikowych. Zaimki. Konieczna obecność tzw. wyrażen indeksalnych oraz imion własnych. Ich szczególny status.

3. Struktura podstawowa wypowiedzenia vs. składniki metatekstowe.

4. Prymarne funkcje uzupełniające (pragmatyczne) w.: instrumentalizacja praktyczna, emotywna, poetycka (tzw. "funkcje języka": impresyjna, ekspresyjna, poetycka; inne tzw. funkcje j.).

5. Odbiór prymarny w.: semantyka w. podstawowych; **odbiór sekundarny** wszelkich w. w wypowiedzeniach – ze względu na ich znaczenie (pragmatyka).

6. Składniki redundancyjno-dystynktywne: fleksyjno-syntaktyczne; akomodacja [rekcja, kongruencja].

Ogólna ocena badań: opracowanie *całego* zróżnicowania do dziś ogromnie dalekie od wyczerpania, dokładności, systematyczności, konsekwencji, adekwatności. Dominowały arbitralność, zgrubność, wyrywkowość, powierzchowność – zwłaszcza w odniesieniu do strony semantycznej. Kontrowersyjność większości ujęć szczegółowych. Mimo to wiele istotnych dystynkcji zostało uchwyconych.

Ad 1. Dostrzeżenie problemu wyrażen semantycznie elementarnych w odróżnieniu od złożonych (Arystoteles, Kartezjusz, Leibniz; próby uniwersalnych klasyfikacji pojęciowych w w. XVII; w. XIX: Humboldt, Steinthal; w. XX: Hjelmslev, Sørensen; większe zaawansowanie co do szczegółów: szkoła moskiewska; Wierzbicka; Bogusławski).

Wyrażenia „illokucyjne”: stoicy; Apollonios Dyskolos; Ammonius. Modyści i in. w średniowieczu. Austin, Searle w XX w.

Rozkwit semantyki (formalnej i nieformalnej) w II poł. XX w.

Ad 2. Od struktury „podmiotowo-orzeczeniowej” do „tematyczno-rematycznej”; ta ostatnia: XIX w. – pocz. w. XX: Weil, Paul, Wundt i in. (głównie tzw. „podmiot i orzeczenie psychologiczne”); Frege i początki teorii presupozycji; w. XX: szkoła praska: Mathesius, Daneš, Firbas, Sgall i in., prace w licznych innych ośrodkach, np. montrealskim (Mel’czuk), lipskim.

Imiona własne: liczne błędne teorie ich prymatu; w. XIX-XX: Mill; Frege; Russell; Gardiner, Sørensen, Searle; Kripke, Donnellan, Evans. Niewiele prac w zakresie wyrażen indeksalnych *przed* II poł. XX w. (m. in. Beauzée, Humboldt). Współczesne prace Evansa, Napoliego, Perry i in.

Ad 3. Mało prac *przed* II poł. w. XX. XX w.: szkoła moskiewska; prace polskie (Wierzbicka; Wajszczuk).

Ad 4., 5. Poetyka i retoryka Arystotelesa; Kwintyliana; św. Augustyna. Dystynkcja *abidhana* : *laksana* (i *mantra / dhvani*) w tradycji indyjskiej. Bühler („funkcje języka”). Jakobson (metafora; metonimia). Grice ("Zasada Kooperacji"; uogólniona implikatura konwersacyjna vs. szczegółowa implikatura konwersacyjna). Levinson. Wilson, Sperber, Carston i in. (Teoria Relewancji i "Zasada Relewancji").

Ad 6. Pewne rozróżnienia w tradycji grecko-rzymskiej, arabskiej. Rozkwit w II poł. w. XX.